

dr. Marko Pavliha

Umiri se, Glorija, demonka slave!

*In vendar imamo nekaj radi. Kaj – poleg
bednega utrujenega napuhlega sebe?
Morda ljubezen samo? Beda predpolnoči.*

Vitomil Zupan: *Pred polnočjo* (1973)

I.

Bržda še najtrdovratnejši skeptiki prikimavajo, da je človek družbeno-politično bitje, čeravno ravna nesocialno, neljudsko in planetarno destruktivno, kot da bi hotel druge in samega sebe po volčje požreti tudi onkraj Wall Streeta. Naš planet je bil še moder, ko se je rodil pred skoraj petimi letnimi milijardami in v sodelovanju z mističnim stvarnikom spočel prve preproste oblike življenja “že” v prvi milijardi, bolj zamotana bitja pa “še” v zadnjih petsto sedemdesetih milijonih let. Najdbe fosilov dokazujejo, da je pred štirimi anualnimi milijoni človekov razvoj ubral drugačno pot kot pri drugih primatih; pojavila sta se dva rodova človečnjakov: *Australopithecus*, južna, človeku podobna opica, in *Homo*, ki je imel večje možgane in majhne zobe. *Homo erectus* se je razvil v vrsto *Homo sapiens* in nato v podvrsto še enkrat *sapiens*, v sodobnega človeka. Stroka predvideva, da so človečnjaki živeli v skupinah, da so se laže branili pred plenilci. Ljudem in vsem krdelnim živalskim vrstam je prirojeno, da se skušajo prilagoditi množici, da dobro shajajo z drugimi pripadniki iste vrste, toda ena bistvenih razlik je v tem, da živalsko kraljestvo ne pozna moralnosti, tam gre le za preživetje. Čeprav nimamo oprijemljivih dokazov, so najbrž neandertalci (*Homo sapiens neanderthalensis*) pred najmanj sto tisoč leti v ledenodobni Evropi že učinkovito uporabljali govorico in kot prvi pokopavali svoje mrtve, skrbeli za bolne in ostarele ter si med seboj pomagali.

Torej so pieteto, skrb in pomoč poznali že primitivci? "Saj, zakaj ne maramo samote?" se je retorično spraševal Carlo Dossi, italijanski pisatelj, politik in diplomat, in si odgovoril, da zato, ker je "le malokdo zadovoljen v družbi s samim seboj".

Resda etika in morala nista zapustili fosilnih sledov, a z Aristotelovo vnemo lahko iz družbenosti in družabnosti izbrskamo tartufe predčloveške morale, etike in etosa, kajti socialnost ni značilna samo za človeka, temveč tudi za nekatere živali, tudi za naše najbližje sorodnike – opice. Njihovo altruistično vedenje izvira iz sorodstvenih vezi (zlasti med samicami, samcem in mladiči) in recipročnosti, dolžnosti vračanja uslug po načelu "jaz tebi, ti meni", *quid pro quo*. Živa bitja se pač boljše počutijo in lepše uspevajo v skupinah, čredah, jatah, rojih, panjih, gozdovih, nasadih in drugem obljudenem, oživiljenem okolju.

Moralna in pravna pravila so se rojevala, razvijala in spreminjala tisočletja, preden so jih začeli zapisovati na prestolih najstarejših političnih tvorb na območju plodnega polmeseca od Egipta prek Palestine do Mezopotamije. Že najstarejši zapisi čislajo pravo kot posebno vrednoto, na primer zakoniki Ur-nammuja, Lipit-Ištarja in Hamurabija, kajti kodekse varujejo bogovi oziroma vladarji kot njihovi namestniki, tako da zadane božje prekletstvo tiste, ki se pregrešijo zoper postavbo. Pravo je služilo vzpostavljanju miru, reda in pravičnosti, blaženju sporov in dokazovanju dogovorov (pogodb) s pisnimi dokumenti in verodostojnimi pričami. Ker je večina že zaradi nujnega sožitja, sodelovanja in solidarnosti spoštovala nenapisan način obnašanja, je možno sklepati, da so pravila nastala zaradi manjšine, ki je hotela izstopiti iz zlate sredine in štrleti iz povprečja, bodisi s smelimi bodisi s hudobnimi dejanji. Nekateri so postali junaki, drugi preganjani in največkrat usmrčeni posebneži ali zlikovci. Ločnica je pogosto zamegljena in občasno prepuščena arbitrarni presoji, a ljudje praviloma ločijo zrnje od plev.

Krščanstvo je iz sadežev prirojenih in privzgojenih občutij destiliralo Pravo v deset božjih zapovedi, Nepravo pa v sedem smrtnih ali naglavnih grehov, ki po papežu Gregorju Velikem in Danteju Alighieriju tvorijo mračen akronim SALIGIA: napuh (*Superbia*), pohlep (*Avaritia*), pohota (*Luxuria*), jeza (*Ira*), požrešnost (*Gula*), zavist (*Invidia*) in lenoba (*Acedia*). Antipod zli sedmerici je sedem krščanskih kreposti, ki se delijo na tri Božje (vera, upanje, ljubezen) in štiri glavne (razumnost, pravičnost, srčnost, zmernost). Peter Binsfeld je vsakega od smrtnih grehov povezal z demonom, ki še dandanes skuša ljudi s svojim pridruženim grehom, na primer Lucifer z napuhom, Mamon s pohlepom in Leviatan z zavistjo. Včasih se demoni zamaskirani pretvarjajo, da so modro preudarni, a so

v resnici preračunljivi, zaradi lastnega imidža, polnega žepa ali obojega. Hvala bogu se jim bolj ali manj uspešno zoperstavljajo angeli.

Tudi druge veroizpovedi so tlakovale življenjske ceste s podobnimi vrednotami in napeljale podobne kanale za odplakovanje malopridnosti. Ampak vedno znova skozi različne veke, ere in epohe švignejo kvišku posamezniki, ki so domišljivi, grabežljivi, spolno obsedeni, srboriti, pogoltni, nevoščljivi, ljubosumni in tudi leni, vsaj kadar je treba poprijeti za trdo delo, ki ni opaženo in z lovorikami nagrajeno. Pomislimo na zlato pravilo "Vse, kar želite, da bi ljudje storili vam, storite tudi vi njim!", ki ga sicer zagovarjajo krščanstvo, konfucijanstvo, hinduizem, taoizem, budizem, islam in Zaratustrova religija, vendar se navzlic temu najde kak sadomazohist, ki ga bo sicer dobesedno upošteval, a povsem izmaličil njegovo plemenito performativnost. Preventivno so zatoj preciznejša pravna načela antičnega rimskega pravnika Ulpijana, da naj pošteno živimo, drugim ne škodujemo in vsakomur priznamo tisto, kar mu pripada. Človeška združba bi morala odpadnike pravično kaznovati, a jih prepogosto nagradi s prestižnimi funkcijami in krivično izenači s tistimi sposobneži, ki so garaško priplezali na komandni stolp s sposobnostjo in marljivostjo, zaradi vrhunske kombinacije modrosti, vrlin in veščin. Stari Grki so poznali ostrakizem, črepinjsko sodbo, ki so jo izrekli ljudje častihlepnežem zaradi njihovega stremljenja k tiranski oblasti, zato so jih za deset let izgnali iz države. Je čas za obuditev tega običaja?

II.

Volens nolens nas pestijo genetsko pogojene osnovne potrebe, od katerih je najosnovnejša biološka po preživetju, psihična pa so koprnenja po ljubezni, pripadnosti, sprejetosti, moči, uveljavljanju, samouresničevanju, svobodi, možnosti izbire in zabavi. Dokler jih zadovoljujemo na zmeren, uravnotežen način, smo zadovoljni ali občasno srečni, a ko zabredemo v patološko močvaro, smo v govnu.

Tule napravimo kratek subjektivni premor, čas je za trenutek resnice: Kam spadate vi, ti, on, ona, mi, oni ali jaz? Se res najbolje počutimo skriti v množici, kjer nas nihče ne opazi, nikomur ne gremo v nos, temveč nas le tiho trepljajo, ljubijo in podpirajo? Je bolje biti izoliran samotar? Kaj pa, če tišina pomeni ignoranco? Virginia Woolf je denimo dolgo verjela, da je hudo biti izključen iz družbe, nato pa se je spraševala, ali ni morda še huje biti vanjo vključen. "Kurc gleda, kaj si o vas mislijo drugi, ne moremo zadovoljiti vseh," provocira John Parkin, kajti zamujenega se ne

da popraviti; če odraščamo v ljubečem okolju, kjer nam zlasti starši nudijo dovolj pozornosti in odobravanja, zgradimo visoko stopnjo samoodobravanja, zato kot odrasli ne iščemo nenehno pohval od drugih. Če smo kot otroci prikrajšani za toplino, priznanje in spodbudo, so posledice lahko trajne in razkrojevalne.

Eden mojih prvih spominskih utrinkov sega v rosno otroštvo, ko sem zaradi trdovratnega bronhitisa nekaj mesecev preživel v bolnišnici in zdraviliščih, zunaj bolniškega staleža pa zaradi adaptacije rojstne hiše in drugih okoliščin največkrat v družbi starih staršev, sostanovalke "tete" in radodarne sosede. Ponotranjil sem očetov avtoritativni Zakon, ponos, delavnost, občutek za pravičnost in njegov patos do slovenskega jezika, planin in glasbe, mama pa mi je poklonila zvenec nasmeh, sočutje in prijaznost. Bival sem med egoistično Scilo in altruistično Karibdo, eni so me hvalili, drugi so mi vzbujali občutek manjvrednosti. Ker se med vrstniki nisem najbolje znašel, bodisi zaradi nerodnosti, štoraste nepraktičnosti, debelušnega stasa, podočnjakov in gladkih rjavih las bodisi zavoljo prirojene občutljivosti (vse to je sevé ugajalo starejšim, kar je še bolj krnilo moj ugled med vrstniki), sem najraje ždel pod odejo s knjigami in se enačil z indijanskim poglavarjem Vinetujem, njegovim belim bratom Old Shatterhandom in drugimi junaki, ki so zmagovali in blesteli v središču pozornosti. Socialne naočnike in zobni aparat sem nosil le pred starši in ju postopoma odložil v pozabljeni predal, s čepico in cofom na glavi pa sem bil videti še večji klovn kot eden zdajšnjih političnih prvakov, okrancljan z grotesknim pogrebniškim klobukom. Je še koga v osnovni šoli na poti domov v roko ugriznila podgana, medtem ko je poskušal uloviti ranjenega goloba, da bi ga ozdravil? Kdo se lahko pohvali, da ga je med kolesarjenjem pozno zvečer v uho zadela večča in se mu zarila prav do bobniča? Predstavljajte si policaja pred državnim zborom (tedaj še skupščino), kako debelo je pogledal, ko sem se primajal do njega, v bolečinah nenehno stresal z glavo sem ter tja in zmedeno pojasnjeval, da imam nekaj notri, zato naj pokliče pomoč? Za nameček pa še ta moj priimek, *nomen est omen* ... Skušal sem se v gimnastiki, judu, pri tabornikih, v plavanju in smučarskih skokih, vendar nikjer nisem posebej blestel, razen v deklamatorskem krožku in s prvimi osnovnošolskimi objavami, dokler me ni prijatelj navdušil s karatejem, kar me je skupaj s kitaro, jezikavostjo in nabildanimi mišicami iz pesniške osame katapultiralo v samozavestno nastopaštvo. Kar ga je umanjalo, sem ga zapolnil z alkoholom in omamljeno opogumljen z voljnimi dekleti, a me je v treznem stanju pestilo, da se mi sošolci, sodelavci in rivali na skrivaj malce posmehujejo, kot da ne bi bil nikoli zares njihov. Strašno me je bilo strah, da se ne bi osmešil,

pripravljen sem bil storiti skoraj vse, da bi me sprejeli in da bi se uveljavil, da bi bil močan kolovodja na čelu katerega koli telesa, samo da se vidi in blešči kot najmogočnejši svetilnik. Dan po polnoletnosti sem jo pobrisal od doma v Francijo, ker sem brez otipljivega razloga zabredel v totalno bivanjsko krizo; bojda sem hotel z odštekanim, nerazumnim dejanjem opozoriti nase, celo razglednico sem postavljaško poslal na matično Bežigradsko gimnazijo. Matura in služenje vojaškega roka sta me prizemljila in zopet spravila na konvencionalni tir, toda glej ga zlomka – še kar naprej hrepenim po letenju in plutju brez tirnic, rad barvam svoje srce, četudi sem zanič slikar.

Le kaj si mislite o meni, no, povejte že, zakaj me ne hvalisate (hčerka me hudomušno zbada, da hočem za vsako malenkost prejeti diplom'co)? Kje so fotografi, da me ovekovečijo v družabnih kronikah, koliko "prijateljev" in drugih oboževalcev se mi udinja na Facebooku, me dovolj všečkajo, zakaj me na občinski proslavi niso izrecno pozdravili? Zakaj vidite v meni tudi gosenico, ko sem se vendar že zdavnaj preobrazil v metulja? Če je to paranoja, mi manjka stalna bója, na katero bi se lahko privezal med duševnim neurjem. Ker politika vse to koncentrira v silovit napoj, je najhujša droga, ki se je zlepa ne odvadiš; če po večletni abstinenci recidiraš v imenu občega blagra, je to larifari, ker gre predvsem za zasvojenost in nemara šele potem za etično željo po sočutnem *domovinjenju*. Ali kot se je "lubim Slovencem" v navalu svete jeze zaradi "drekastih" časov pridušal Vinko Möderndorfer, je "oblast boljša od ljubice, boljša od tihe onanije za stranišnimi vrati, kjer res ne škodiš nikomur ..." Nečimrnost, samoljubje in častihlepje so (j)etično nalezljivi in osebnostno razkrojevalni, zato pomagajo le nematerialni antipsihotiki, ki niso na prodaj v lekarnah. Slava hitreje ovane kot pokošena trava; ko ugasnejo odrske luči, nehaš prejemati vabila in izgineš z rumenih portalov, kajti zaradi anonimnosti si bolan in v povprečnost zakopan. *Enciklopedija neumnosti* pojasnjuje, da smrtni strah v nas povzroča slepo in nenasitno željo po spolnosti, moči in slavi, ki hkrati izvablja strah pred kaznijo, bolečino in smrtjo, zato smo ujeti v začarani krog.

V moji glavi je neznosen hrup, ki ga povzročajo egove podosebnosti, od katerih so najglasnejše ravno tiste zlovešče, na primer nastopač, *wannabe* predsednik, zavistnež, svetovni poglavar, in če bi bilo možno še galaktični, brezmejno kozmični cesar. Sem v predsobi, ki povezuje dve sobani, a odprem ju lahko le z enim ključem, ki je rezerviran le za izbrane raziskovalce. Evald Flisar bi morda dejal, da v prvi biva intelektualni jaz, v drugi nagonski del, ki se je tja umaknil osramočen in zavržen v šoli, na univerzi in v družbeni stvarnosti; pri meni je prvi prostor študijski kabinet, kjer se

osmišljam kot pravnik, profesor, politik, poslovnež, soproj in oče, drugi pa nočna beznica, kjer privrejo na plan strasti in hrepenenja, ki me vlečejo k prepovedanim sadežem in dovoljeni glasbi in literaturi. Tudi jaz sem introvertiran sanjač in ekstravertiran avanturist, sprehajam se iz ene sobe v drugo, odvisno, kje sem bolj uspešen in priljubljen, v obeh sta govornica in piedestal, pogosto pa najraje ostanem vmes, na duhovni pristavici. Tako kot čarovnikovega vajenca mi največ moči izsesavajo kronična negativna čustva, zlasti večna zaskrbljenost, da me bo življenje "spodneslo in odplavilo v jarek anonimnosti". Sovražim krivico in se mršim pred goltanjem kritike, ki jo bolje prenašam prebavljeno in v odmaknjenosti iztrebljeno, četudi včasih pognoji mojo osebnost. Življenje je čudovita in hkrati kruta igra, me tolaži Flisar, pri kateri najmanj zaslužni dostikrat zmagajo in najboljši velikokrat izgubijo, toda vse to je irelevantno, saj so zmaga, poraz, cilj in pomen pojmi nižjih ravni zavesti.

III.

Menda je prvi vtis najpomembnejši, ker težko dobimo drugo priložnost, da bi ga izboljšali. Toda če videz koristi ponudniku, lahko kvečjemu škodi prejemniku, ker ga često zavede in spelje na napačna pota odločanja. Tako se mnogi trudijo, da bi z bleščečim šarmom, eleganco, denarjem, brezhibnimi oblačili, urejeno pričesko, plastičnim nasmehom, manekensko hojo, humorjem, razgledanostjo in naučenimi frazami sogovornike očarali in jih prepričali, da so glavni dobitek na vesoljnem srečelovu, denimo v podjetju, upravi ali v politični areni. Občinstvo bridko nasede, in ko izbranci dosežejo svoj namen, pokažejo pravi obraz, ki največkrat ni sočuten ali iskreno prijazen, temveč oblastniško povzpetniški.

Pred tem nas svari Malcolm Gladwell, ki nam v svojem *Preblisku* (*Blink*) pove, da v nekaterih primerih resnično dosežemo več s hipnimi, intuitivnimi, nagonskimi ocenami kot z razumskim zbiranjem in analiziranjem podatkov, seveda pa ima tudi to pravilo izjeme, zato moramo biti previdni ter najti simbiozo med glavo in srcem. Navaja primer Warrena Hardinga, visokega, črno lasnega in skladno grajenega moškega. Ko ga je nekega jutra koncem 20. stoletja uzrl znani lobist, se mu je porodila zamisel, ki je spremenila tok ameriške zgodovine: narediti tega človeka za čudovitega predsednika. Čez dobrih dvajset let se je to tudi zgodilo in Harding je postal devetindvajseti predsednik Združenih držav Amerike. Odslužil je dve leti, potem ga je zadela kap in je izpuhtel v večna lovišča. Večina zgodovinarjev se menda strinja, da je bil eden najslabših

predsednikov, ki je bil v veliki meri izvoljen zaradi napačnega vtisa, ki ga je vzbujala njegova uglašena, popolna pojava, onkraj katere žal ni bilo pričakovane bistroumnosti, poguma in poštenja. Kot pravi Gladwell, je napačno dojemanje ena temnih plati hitre presoje in dostikrat razlog za predsodke in diskriminacijo.

Ko bomo naslednjič spremljali predvolilne televizijske boje in odhajali na volišča ali se kako drugače odločali o primernih funkcionarjih, predsednikih, direktorjih in drugih kandidatih, pomislimo na prežeče pasti prvih vtisov. Koliko je visokih in čednih moških v slovenski politiki in gospodarstvu, koliko je grandioznih, patoloških narcisov, ki so nas po začetnem navdušenju kaj kmalu streznili z razgaljeno, plehko vsebino, ki se je izkazala za povsem drugačno od pompozne embalaže, od ponesrečenih pokrival do pregrešno dragih oblek? Zanimivo bi bilo videti izsledke iz domačih logov, do katerih bi se lahko dokopal kakšen nadobudni raziskovalni novinar, a kaj – tako Gladwell – ko so naše odločitve tudi takrat, kadar gre za pomembne funkcije, veliko manj razumske kot domnevamo, zagledamo postavnega velikana in v trenutku izgubimo razsodnost. Ni čudno, da je na odgovornih položajih v politiki in gospodarstvu toliko povprečnežev in pokvarjencev. Tudi Oscar Wilde nam je nazorno pokazal, da se (zle) misli in (podla) dejanja običajno ne odražajo na videzu, temveč v duši, zategadelj je treba predreti zavajajočo formo in vpgledati vsebino, kar zmore le srce (tudi oči ne lažejo).

IV.

Družabne kronike so natrpane s pozirajočimi, smehljajočimi se in žarečimi obrazi politikov, poslovnežev, manekenk, glasbenikov, igralcev in drugih (na)mišljenih salonskih levov, ki se slepijo in si dopovedujejo, da s(m)o del slovenskega, morda celo evropskega ali svetovnega *establishmenta*, visoke družbe, ki si je pridobila določene privilegirane pozicije in jih zdaj ljubosumno čuva. Ozračje je naelektreno z neskončnim koprnjenjem, da se iz anonimnih kotičkov svojih kompleksov zavihtijo na prestol družbene slave in postanejo *jet set*, elita, čeravno jim ni povsem jasno, kaj to sploh pomeni. Pojav bi terjal globoko sociološko, antropološko, filozofsko, psihološko in psihoterapevtsko obravnavo, če bi le kaj pomagalo.

V angleškem slovarju *Collins Cobuild* piše, da tako etiketo prilepimo bogatim in uspešnim ljudem, ki živijo na luksuzen način. Za *džetset*, kot bi besedo lahko poslovenili, torej veljata dva kriterija, in sicer materialno bogastvo ter uspešnost, oba pa je zelo težko definirati. Večina popularnih

Slovencev se giblje na njunih obronkih ali pa izpolnjuje le enega od pogojev. Nekdo ima milijone evrov na banki, a je rajši neznan in zato skrit pred očmi javnosti, drugi je izjemno uspešen v svojem poklicu, vendar je premalo plačan, tretji ima fiksno idejo, da mu v žepu tiči zajetna denarnica in v glavi modrost, a se krepko moti, kar ga žre do te mere, da si začne kupovati pot do slave. Govori se tudi o *eliti*, izbrancih, odličnikih, slavnih, zvezdah ali estradnikih, pri čemer tak status bolj ali manj podeljujejo mediji, pogosto s "pomočjo" samooklicanega cvetobera. Nedvomno bi v zgornji družbeni sloj spadala aristokracija (plemstvo), ki pa je je pri nas bore malo, ker jo je povozil ali pregnal prejšnji politični sistem, razen razvpitega plemenitega zmagovalca. Prav tako pomaga članstvo v političnih strankah in prestižnih organizacijah, ki nekoliko dišijo po prostožidarskih ložah, čeprav imajo vsaj v osnovi človekoljubni namen, dejansko pa služijo združevanju sil na žlahtnem družabnem parketu.

In kdo so *snobi*? Vzdevek je skovan iz dveh latinskih besed: *s(ine) nob(ilitate)*, kar dobesedno pomeni, da so brez plemiške krvi. Z njim ošvrknemo tistega, ki si prizadeva s posnemanjem vedenja, ravnanja in oblačenja ljudi iz višjih družbenih ali družabnih krogov ter s stiki z njimi vzbujati pozornost oziroma želi to doseči s poznavanjem modnih umetniških del in kulturnih dogodkov. Že vidim goloroke dame in v črno odete gospode v Cankarjevem domu, kako poduhovljeno poslušajo opero in pridušeno mrmrajo kvazistrokovne pohvale, potem pa ploskajo med stavki, pokašljujejo kot tuberkulozni bolniki in nestrpnost čakajo na odmor, ki jim je najljubši del predstave. Snobi nimajo popolnoma nič opraviti z resničnim džetsetom, čeprav se tega (še) ne zavedajo.

Končno bi mnoge sončnoalpske povzpeticke lahko s kančkom zlobe krstili za *jaro gospodo*, s katero označujemo prebivalce manjših krajev, ki se dokopljejo do blagostanja in v navadah ter vedenju posnemajo meščane. Tudi *malomeščanov* ne manjka, pripadnikov drobne buržoazije oziroma prebivalcev malih mest, ki slovijo kot samozadovoljni, družbeno brezbrizni ljudje, prav tako pa imamo opravka s stremuhi, častihlepneži in prebrisanimi svetohlinci, ki *hvatajo krivine* med komolčnim prerivanjem in prebijanjem kvišku.

V.

Mar je sploh mogoče pregnati "demoni slave" ali ga vsaj ukrotiti do normalne ambicioznosti, kjer ne bo veljalo Machiavellijevo vodilo *finis sanctificat media*? Recepta ni treba iskati pri psihoterapevtih, šamanih in

šarlatanih, ker ga streže že antična *eudamonia* (srečnost, blaženost, radost ali človeški razcvet), do katere vodi *ataraksija* (duševna umirjenost, prisebnost ali osvobojenost skrbi in strahu). Sijajen pospešek v tej smeri daje Jules Evans, vzhajajoča zvezda na humanističnem nebu, ki je zasijal s knjižno uspešnico o filozofiji “za življenje in druge nevarne situacije” (*Philosophy for Life and Other Dangerous Situations*). Doma jo hranim na častni polici v družbi Jonathana Haidta, Tal Ben-Shaharja, Echarta Tolleja, Tenzina Gyatsa, Hansa Künga, Piera Ferruccija, Michaela Sandela, Martina Kojca, Antona Trstenjaka in drugih sijajnih mislecev. Toda pogosto se iz kaotične sedanjosti raje umaknem v intimno “tiho pristavico”, kjer me osmišlja antična pamet; to pooseblja Sokrat s sodobniki in nasledniki, ki nam govorijo, da smo sami sebi najboljši zdravilni doktorji.

Kot je nekoč nazorno napisal Kajetan Gantar, se nesmrtni atenski sin kamnoseka in babice nahaja v samem središču imaginarnega rodovnika filozofskih šol. Vanj se izlivajo miselni tokovi predsokratikov, iz njega črpata Platon in Aristotel, zajemajo ga mali sokratiki in iz njih izvirajo skeptiki, stoiki in epikurejci. Večinoma sledijo sokratični poti, na kateri so trije postanki, ki zanimajo tudi kognitivno-vedenjske terapevte: spoznavanje samega sebe, preoblikovanje lastnih prepričanj in čustev s pomočjo razuma in ustvarjanje novih miselnih, čutnih in opravičnih navad. Sokratična metoda je umetnost (samo)izpraševanja in doseganja najboljšega možnega stanja duše. Na četrti postaji je razpotje, kjer nauki ubirajo različne smeri glede premisleka, kako nam filozofija kot način življenja omogoča osebnotni razcvet.

V zadnjih letih opazamo renesanso vsesplošnega pehanja za srečo in blaginjo, ki ju želijo znanstveno meriti, ocenjevati in politično promovirati (*politics of well-being*), recimo v duhu Seligmanove pozitivne psihologije, vendar si bo suhoparna statistika z laboratorijskimi tehnikami vred polomila zobovje, kajti določenih psihofizičnih stanj se zlepa ne bo dalo stlačiti v komercialne kalupe.

Evans je iz znamenite Rafaelove freske *Atenska šola* priklical dvanajst filozofov, ki jih predstavi na privlačen način, ker filozofija pač ne sodi zgolj v temačne kabinete, ampak na ulico, med ljudi, v kavarne in pivnice. Modrosti ne moremo ljubiti le iz naslonjača ali šolskih klepetalnic, marveč jo je treba udejanjati sleherni dan in nenehno vaditi moralno presojo. Zenon, Kleantes, Rufus, Epiktet, Seneka, Mark Avrelj in drugi stoiki so denimo verjeli, da je vse na svetu logično in razumno, utemeljeno z globalnim umom ali logosom, vse je smotrno in nujno, zato je tudi človekova usoda vnaprej določena. Največje dobro dosežemo, če živimo skladno z naravo, z božjim zakonom veselja, zato naj se ne pečamo s

politiko. Epikurja in somišljenikov se je v dobi krščanstva po krivici prijel razvrten predznak, kajti v resnici so pridigali racionalen, zmeren nauk o uživanju, po katerem je cilj slehernika intenzivno doživljanje sedanjega trenutka, izogibanje bolečin (kar spominja na budizem) in zadovoljevanje neizumetničenih potreb z vrhuncem v sreči. Med jonskimi naravoslovci (predsokratiki in mistiki) nemara izstopa Heraklit, ki je trdil, da ne moremo dvakrat zakoračiti v isto reko, ker se ta vsak hip spremeni. V vesolju obstaja višja duhovna sila ali red, človeška duša pa je le drobec svetovne duše ali logosa, v katerega se vrne po smrti. Univerzum je ples nasprotij, kjer se sleherna stvar pretvori v nekaj drugega, recimo mrzlo v toplo, mokro v suho, življenje v smrt, budnost v spanje, mladost v starost.

Asketski Pitagora je prisegal na magična števila in glasbo, ki duše povezuje z božanskim kozmosom. Filozofija naj bo pomnjena na pamet, avtosugestivno recitirana in prepevana, da vtisne čudežne besede v logos, v naše meso, kri in živčni sistem. Piron je kot zagrizen skeptik gojil dvom, češ da bistvo stvari ni dostopno našemu spoznanju, ker zaznavamo le njihov videz (očitno mu je prisluhnila tudi legendarna lisica, ki je Malemu princu zaupala skrivnost, da je bistvo očem nevidno, kdor pa hoče videti, mora gledati s srcem). Zato pavšalne sodbe niso zanesljive in se jih je bolje vzdržati, kar nas privede v stanje brezbriznosti in duševnega miru, podobnemu zenbudističnemu satoriju. Kiniki so z Antistenom in Diogenom na čelu iskali srečo v samoobvladovanju, preprostem in naravnem življenju brez potreb, kar omogoča notranjo in zunanjo svobodo. Zaradi anarhičnega vedenja so jih primerjali s psi (*Kynikos*), ker so se požvižgali na licemerno ljudsko mnenje, šege ter navade; zlasti Diogen je bil uporniški v svojem bivalnem sodu, iz katerega je javno uriniral in cinično onaniral. Požvižgal se je na druge, ker je hotel biti dober po svojem osebnem moralnem kodeksu.

Ker Sokrat ni zapisoval svojih vrlih misli, ga je zgodovinsko ovekovečil njegov učenec Platon, ki ni bil samo filozof, temveč nadarjen pisatelj in neizpet dramatik. Prednost je posvečal idejam in duševnemu svetu, pri čemer je psiho ločil na tri sisteme: racionalnega oziroma reflektivnega, spiritualnega ali emotivnega in bazičnega, ki uteleša slo in fizične appetite. To je preslikal na idealno družbo, ki bi jo tvorili intelektualci, čustveno duhovni vojaki in koprneči trgovci, kmetje in obrtniki. Najvišji sloj zastopajo filozofi iz skupine razumnikov, ki bi umno vladali državi. Da bi jo lahko vodili najboljši čuvarji, mora država vzpostaviti sistem vzgoje, izobraževanja, kultiviranja in civiliziranja, ki naj celovito vključuje telo in dušo. Stoletja pozneje je starogrški zgodovinar, biograf, filozof

in svečenik Plutarh s “paralelnimi življenji” ustvaril kult herojstva in pokazal, da moralni zgledi močno vlečejo, žal tudi slabi.

Drugače kot Platon, ki na Rafaelovi sliki pomenljivo dviguje roko k nebesom, Aristotel kaže k tlom, saj je po prepričanju znanstvenik, ki ga zanima predvsem tuzemsko dogajanje. Duša je potemtakem le forma, ki se uresniči v telesu in izpopolni človeka, čigar bistvo je um. Živeti moramo v skladu z umskim spoznanjem in po njem uravnati svojo dejavnost, ki naj bo čim bolj smotrna, zlasti v javnem, političnem in socialnem življenju. Etika je kot lira; šele z veliko vaje zazveni ubrano. Resnična sreča je *eudaimonia* – radost, ki se rodi ob izpolnitvi najvišjega in najboljšega v človeški naravi. Za srečo so potrebne kreposti, ki so po načelu ravnesja in skladnosti zlata sredina med dvema skrajnostma, na primer možatost, zmernost, samostojnost in samokritičnost. Človek je politično bitje, ki mu je namenjeno, da biva v urejeni skupnosti, zato mu naj bi bilo v največji užitek, da ugodi prijateljem in jim priskoči na pomoč. Srečna je tista država (*polis*), ki je najboljša in lepo uspeva, kar ni možno brez vrline in razumnosti.

Nobeden od natočenih filozofskih napojev ni panaceja, zato naj se vsakdo spoznava, grebe vase in zvari tisto kompleksno zdravilo, ki bo zanj najdragocenejše dramilo. Poskusimo s stoicizmom, s katerim se je mogoče vsaj teoretično seznaniti iz popularnega meditativnega dnevnika cesarja Avrelija. Že Epiktet je pojasnil, da niso ljudje, stvari, dogodki in druge okoliščine tisti, ki nas trpinčijo, temveč naše mnenje o njih. Ker je mišljenje ali prepričanje pogosto podzavestno, ga prikličimo na dan z nenehno samorefleksijo, pri čemer si lahko pomagamo z božanskim doživljanjem prebranega, *lectio divina*, in poslušanjem s srcem, *palatum cordis*. Ne moremo nadzirati vsega, kar se nam dogaja, lahko pa nadziramo svoje čustvene reakcije, sicer bomo nenehno v kognitivni disonanci.

VI.

Častiljubje je žareča hudičeva slava v nižavah, h kateri demon Lucifer prilaga napuh, Leviatan zavist, Mamon pohlep, Asmodej pohoto, Belcebub požrešnost, Satan jezo in Belfegor lenobo. Vsi so moškega spola, ena pa ni omenjena, a je peklensko zapeljiva, Glorija pošastna. Ne pomaga več hvalnica Bogu na višavah, ker je na pohodu Antikristka, ki se odeva po modi, zato nas mami s prikupno zunanostjo in banketnim pompom, da bi nas zvalila v Had in pokončala. Najsi bo duh še tako gangrenozen, ga po amputaciji ne bo mogla zamenjati nobena protetika. Odločitev je

naša, kadar koli jo lahko pahnemo stran in krenemo po svojih lastnih poteh samouresničevanja, ki je mogoče le ob hkratnem osrečevanju soljudi.

Pišem in živim in se z družino tešim, torej Sem, pa čeprav kot posadka Appola 13, *the successful failure*, sistemski upornik ali Coelhov bojovnik luči, ker delam napake, koketiram z angeli in hudiči, se sprašujem, sem bojazljiv in nenehno tavam za Smislom. Nemara je tole moj pravi Rodos, kjer bom še naprej veselo skakal, četudi ne nujno po zeleni trati. *Only the winner takes it all? Fuck it.* Doslej sem gledal in poslušal, a nisem videl niti slišal, še manj vpogledal, nisem znal prisluhniti tišini srca in prenesti poraza. Mar sem že izgubil lesket v očeh? Ko me na začetku drugega osebnega polstoletja zapopade sla po neki vzvišeni ekskluzivnosti, grem zvečer na vrt in se zazrem v neskončno zvezdnato nebo proti Orionu, kjer sem le ena mušica od sedmih ljudskih milijard na planetu Zemlja v Osončju galaksije Mlečna cesta, skupaj z najmanj dvesto milijardami zvezd, onkraj pa se nahaja še okoli petsto milijard galaksij in morda nešteto drugih kozmosov. Pomaga pri treznenju ega, tudi če le za nekaj trenutkov.

Umiri se že, Glorija, demonka slave, saj lahko koketirava tudi brez vzajemnega nadlegovanja!